

Regio Deal Groningen Noord

Partijen:

1. de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit [mevrouw Carola Schouten], hierna te noemen: LNV;
2. de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties [mevrouw drs. K.H. Ollongren], hierna te noemen: BZK;
3. de minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport [de heer Hugo de Jonge]
4. de staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport [de heer Paul Blokhuis],

Partijen onder 3 en 4 ieder handelend in hun hoedanigheid van bestuursorgaan en hierna samen te noemen: VWS;

5. de minister voor Basis- en Voortgezet Onderwijs en Media, de heer drs. A. Slob, hierna te noemen: OCW;
6. de staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid [mevrouw Tamara van Ark], hierna te noemen: SZW.
7. de minister van Justitie en Veiligheid [de heer Ferdinand Grapperhaus], hierna te noemen: JenV;

Partijen genoemd onder 1 tot en met 7 ieder handelend in hun hoedanigheid van bestuursorgaan en hierna samen te noemen: het Rijk;

8. Het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Groningen [namens deze: de heer Koen Schuiling, burgemeester], hierna te noemen: Gemeente Groningen;

Partijen genoemd onder 8, handelend in hoedanigheid van bestuursorgaan en hierna te noemen: Regio;

Alle Partijen hierna allen tezamen te noemen: Partijen.

Algemene overwegingen

1. Deze Regio Deal is tot stand gekomen tijdens de coronapandemie. De context waarin deze Regio Deal tot stand is gekomen, heeft betekenis gehad voor de wijze waarop Partijen gezamenlijk tot een uitwerking van de Regio Deal zijn gekomen. De verschillende stappen op weg naar deze Regio Deal zijn anders geweest, doordat Partijen elkaar niet in persoon hebben kunnen zien en spreken en bijeenkomsten en werksessies online en telefonisch plaats hebben moeten vinden. Partijen onderstrepen het belang van commitment en draagvlak bij alle betrokken stakeholders van de Regio Deal, zowel in de Regio als bij het Rijk. Partijen hechten hier onverminderd aan en hebben daarom gezamenlijk extra oog voor het borgen van dit commitment en het draagvlak tijdens de uitvoeringsfase van deze Regio Deal. Juist in deze ingewikkelde tijd vinden Rijk en Regio het van groot belang om gezamenlijk te investeren in een impuls te geven aan de brede welvaart en het toekomstperspectief van bewoners en bedrijven in de regio. De drie Planbureaus wijzen in hun briefadvies¹ aan het kabinet d.d. 28 mei 2020 op de noodzaak om als gevolg van de coronapandemie te blijven werken aan brede welvaart en daarbij ook oog te hebben voor regionale verschillen. Uitvoering van deze Regio Deal kan daarmee bijdragen aan gewenst herstel.
2. Het kabinet Rutte III erkent dat elke regio uniek is. Regio's hebben verschillende kenmerken waardoor elke regio behoefte heeft aan een eigen aanpak en afweging bij het aanpakken van de regionale opgave. De verschillende krachten en uitdagingen die specifiek zijn voor een regio vormen de basis voor een regionale opgave om de brede welvaart, leefbaarheid en economische kracht te bevorderen.

---

¹ SCP, PBL en CPB, Aandachtspunten voor een herstelbeleid, briefadvies aan het kabinet, 28 mei 2020.

3. De regionale opgave heeft een meervoudig karakter en vergt een integrale aanpak op de verschillende opgaven. Doel is om door verschillende beleidskolommen heen te werken. Verder heeft de regionale opgave een gebiedsoverstijgende impact, waardoor inzet op rijksniveau nodig is, maar die ook zorgt voor een vliegwieleffect.
4. Regio Deals hebben tot doel om de regionale opgave aan te pakken. Hierbij wordt samengewerkt tussen vakdepartementen, decentrale overheden, het bedrijfsleven, kennisinstellingen en maatschappelijke organisaties. Voor deze regionale opgaven stelt het kabinet middelen beschikbaar uit de Regio Envelop, waaruit Regio Deals worden gefinancierd tussen het Rijk en de regio. Ook vanuit de regio zelf wordt gezorgd voor financiering (regionale publieke en private cofinanciering). Ter ondersteuning van hun partnerschap hebben Rijk en Regio als vertrekpunt dat de rijksbijdrage gepaard gaat met minimaal eenzelfde bijdrage aan regionale publieke cofinanciering. De middelen uit de Regio Envelop dienen verder als vliegwiel voor extra investeringen in de regionale ontwikkeling zodat uiteindelijk vanuit de regio nog meer financiering wordt ingezet voor de aanpak van de regionale opgave.
5. Deze integrale en gezamenlijke aanpak met bijbehorende financiering van zowel Rijk als regio is het onderscheidende karakter van de Regio Deals ten opzichte van reguliere beleidsinstrumenten.
6. Met de Regio Deal gaan Rijk en Regio een duurzaam partnerschap aan om de opgave die in de regio speelt gezamenlijk aan te pakken. Het ondertekenen van de Regio Deal is daarbij niet het einde, maar slechts het begin van de samenwerking.
7. De bijdragen uit de Regio Envelop zijn bedoeld als een tijdelijke en eenmalige impuls voor regionale ontwikkeling met een duurzaam effect, waarbij structurele exploitatiekosten van lange termijn investeringen geborgd moeten zijn.
8. Regio Deals gaan om meer dan alleen de gecoördineerde inzet van financiële middelen. Zij kenmerken zich ook door een sterke, continue inzet van alle betrokkenen, creëren nieuwe samenwerkingsvormen en niet-financiële ondersteuning om de in de regionale opgave gestelde ambities en doelen te bereiken. Regio Deals leveren daarmee een bijdrage aan welvaart in brede zin.
9. De in de Regio Deal gemaakte wederzijdse afspraken over ambitie, doelen, beoogde resultaten en inzet en aanpak zijn in gezamenlijk overleg en met onderlinge overeenstemming tussen Rijk en Regio tot stand gekomen.
10. De middelen uit de Regio Envelop voor de Regio Deals derde tranche worden door LNV beschikbaar gesteld als een specifieke uitkering op grond van de Regeling specifieke uitkering Regio Deals derde tranche.

Specifieke overwegingen

De opgave in Groningen Noord

Het gaat goed met de stad Groningen. Groningen is een aantrekkelijke stad, omdat Groningen er al lang in slaagt om een grote diversiteit aan mensen werk, scholing, voorzieningen huisvesting te bieden in een compacte stad. De stad heeft een grote verscheidenheid aan wijken en buurten, waar in principe voor elk wat wils te vinden is. Echter, delen van Groningen Noord hebben het van oudsher moeilijk. Het gebied Groningen Noord, met in totaal 60.000 inwoners, betreft de wijken Vinkhuizen, Paddepoel, Selwerd/Tuinwijk, Indische Buurt, De Hoogte, de Professorenbuurt en de Oosterparkwijk in de stad Groningen.

Groningen Noord vormt in veel opzichten de spiegel van de noord- en oostzijde van de regio. Het gebied kent een diversiteit aan stadswijken, maar ook een eenduidigheid in problematiek als het gaat om armoede, gezondheid, opleiding, werkloosheid, veiligheid, ondermijning, zelfredzaamheid en woonkwaliteit. Dit is terug te zien in de Basismonitor van de gemeente Groningen en in uitkomsten van onder meer de enquête leefbaarheid van Onderzoek Informatie en Statistiek Groningen. De achterstand uit zich in een lage score voor algemene leefbaarheid en

veiligheid.² Van de bewoners voelt 23% zich wel eens onveilig in de buurt (tegenover 15% stedelijk), 24% is laagopgeleid (tegenover 18% stedelijk) en het percentage minima bedraagt 29% (18% stedelijk).³ Uit analyses over onder meer kwetsbare branches, adresfraude, thuisprostitutie en drugspanden blijkt dat in Groningen Noord ondermijning plaatsvindt. Bewoners van Groningen Noord leven gemiddeld 7 jaar korter en leven 19 jaar langer in ongezondheid dan gemiddeld.

Wel is er binnen Groningen Noord een onderscheid aan te brengen tussen de verschillende wijken. In de periode 1960-1970 werden vanwege de woningnood in rap tempo drie nieuwe wijken aan de noordzijde van de stad gebouwd: Selwerd, Paddepoel en Vinkhuizen. Deze wijken kenmerken zich door onder andere stempels, veel corporatieve woningbouw, functionele wijkwinkelcentra en een ruime opzet met ruimte voor auto's en groen. Deze wijken kenden dan ook een relatieve bloeiperiode in de eerste twintig, dertig jaar. Inmiddels staan deze wijken aan het begin van een derde ronde wijkvernieuwing, na ingrepen in de jaren '90 en het begin van deze eeuw. De Oosterparkwijk en De Hoogte, later gevolgd door de Indische Buurt, zijn al ontwikkeld in de jaren '20 van de vorige eeuw, toen er behoefte ontstond aan ruimere en betere woningen voor arbeiders. Kenmerkend voor deze wijken is de kleinschaligheid en het individuele karakter. Deze verschillen in ontstaansgeschiedenis zorgen ervoor dat de wijken in Groningen Noord momenteel in andere ontwikkelingsfasen zitten en tevens voor deels andere opgaven staan. In deze Regio Deal hebben Partijen hier oog voor.

Urgentie: inzet op een ongedeelde stad

Anno 2020 heeft de stad Groningen veel aantrekkingskracht op mensen uit het ommeland en ver daarbuiten om er te komen wonen en werken. En te studeren: als kennisstad trekt Groningen een grote groep studenten naar de stad en in Groningen Noord vinden veel van hen (tijdelijke) huisvesting. De stad kan deze groei niet bijhouden, met als gevolg toenemende ongelijkheid in de wijken en selectieve migratie vanuit bijvoorbeeld de wijken in Groningen Noord naar 'nieuwe' wijken aan de westzijde van de stad (de Held, Gravenburg). De prijs van het wonen en leven wordt hoger en verdringing dreigt in bestaande en nieuwe wijken, waardoor een aantal wijken veel minder toegankelijk wordt voor mensen met een smalle beurs en tegelijk een concentratie van kansarmen plaatsvindt. Deze processen voltrekken zich sluipenderwijs en dragen bij aan een tweedeling tussen arm en rijk, tussen mensen met kansen en mensen met minder kansen op werk, een betaalbaar huis naar keuze, een goede gezondheid en vormen een voedingsbodem voor ondermijning. Daarmee dreigt de stad zich op termijn op te delen in kansrijke en kansarme wijken, zonder dat iemand daar op uit is.

De Regio spant zich in om deze groeiende kloof tussen de noordzijde van de stad met de rest van de stad te stoppen. Groningen wil een stad zijn die verbindt en sociale tegenstellingen verkleint, zoals ook is vastgelegd in het Coalitieakkoord 'Gezond, groen, gelukkig Groningen' (2019-2022). Daarom wordt al fors geïnvesteerd in nieuwe vitale woonmilieus in de stad, vooral in oost- en westelijke richting (Suikerunieterrein en Eemskanaalzone/Stadshavens als grote ontwikkellocaties uit de woondeal). In deze wijken worden bijvoorbeeld sociale huur en midden huur toegevoegd, wat kan helpen de druk op de noordelijke stadswijken te verminderen. De Regio wil samen met het Rijk een verdere impuls geven aan de ongedeelde stad door in deze Regio Deal de aanpak van deze opgave in Groningen Noord te versnellen. De ervaring van de wijkvernieuwing in Groningen leert dat die versnelling in verbinding ligt: de verbinding van sectorale thema's, organisatorische verbinding en de verbinding van de inzet op verschillende schaalniveaus (straat, buurt, wijk, stad).

Waarom rol voor het Rijk?

De Regio Deal Groningen Noord gaat gepaard met investeringen van andere organisaties, zo gaan woningcorporaties Nijestee, Lefier, De Huismeesters en Patrimonium en particuliere ontwikkelaars

---

² <https://oisgroningen.nl/enquete-leefbaarheid-2018>.

³ <https://basismonitor-groningen.nl>.

tientallen miljoenen investeren in verbetering van de woningvoorraad en toevoeging van nieuwe woningen en worden er eveneens miljoenen geïnvesteerd in het winkelcentrum in de wijk Paddepoel door private organisaties. Doordat Warmtestad⁴ 70 miljoen euro in het aan te leggen Warmtenet investeert, ontstaan grote meekoppelkansen in de verbetering van de openbare ruimte. Inmiddels ontplooit de Gemeente Groningen in de genoemde wijken ook de nodige initiatieven, zoals de wijkvernieuwing in Selwerd en de Indische Buurt en De Hoogte sinds 2018.

Groningen Noord heeft zo de potentie om zich verder te ontwikkelen, maar de Gemeente Groningen ziet juist in haar monitoring en zich daarin aftekenende trends dat deze wijken opnieuw dreigen af te glijden. Om te voorkomen dat deze wijken (verder) wegzakken is een integrale aanpak van Groningen Noord nodig. Daarin wordt de lopende aanpak verbreed, geïntensiveerd en versneld en meer samenhang gebracht tussen beleid, initiatieven en acties. Een extra inspanning is vereist. Dit lukt alleen met een substantiële inhoudelijke en financiële impuls van de rijksoverheid. Die extra impuls (2020-2022) gaat de draagkracht van de Gemeente Groningen en haar partners te boven.

Aansluiting bij nationale beleidsdoelen of programma's

Het Rijk wil samen met de Regio door middel van een samenhangende integrale aanpak in de regio de leefbaarheid in de wijken verbeteren en gezond stedelijk leven stimuleren. Deze aanpak sluit aan bij verschillende nationale beleidsdoelstellingen om onderwijsachterstanden te bestrijden, het perspectief voor kwetsbare groepen te verbeteren, gezondheidsachterstanden te verminderen, het woningaanbod te verbeteren en te verduurzamen, het vergroten van de veiligheid voor burgers, het tegengaan van ondermijning en het voorzien in en waar nodig versterken van de sociale infrastructuur. Inzet van het Rijk samen met de Regio is ook van belang om de opbrengst van de inzet binnen de Regio Deal om te zetten in duurzame resultaten op de langere termijn (tot 2030). Uit de ervaring met de wijkvernieuwing blijkt dat hiervoor langjarig commitment voor een aanpak noodzakelijk is. Dit wordt onderstreept in de uitkomsten van recente onderzoeken.⁵

Concreet sluit de Regio Deal Groningen Noord aan bij nationale beleidsdoelstellingen en programma's zoals:

- Kansrijke Start en Juiste Zorg op de Juiste Plek van het ministerie van VWS, evenals de Landelijke Nota Gezondheidsbeleid en het Nationaal Preventieakkoord;
- De nationale doelen om kansgelijkheid te bevorderen, overgangen in het onderwijs te versoepelen en schooluitval terug te dringen en aan te sluiten bij de Gelijke Kansen Alliantie van het ministerie van OCW en bij de aanpak van het lerarentekort;
- het breed offensief tegen georganiseerde ondermijnende criminaliteit van het ministerie van JenV;
- De gemaakte afspraken in het kader van de Woondeal Groningen en de nationale opgave op het gebied van verduurzaming de woningvoorraad (aardgasvrije wijken)
- Een komend interbestuurlijk programma Leefbaarheid en Veiligheid (aangekondigd in maart 2020).⁶

---

⁴ WarmteStad is in 2014 opgericht door de gemeente Groningen en Waterbedrijf Groningen. In het noordwesten van Groningen (Zernike, Paddepoel, Selwerd) legt Warmtestad een warmtenet (Warmtenet Noordwest) aan. Met dit warmtenet worden in de toekomst meer dan 10.000 huishoudens, instellingen en bedrijven in het noordelijke deel van de stad voorzien van duurzame warmte. Het eerste deel van het warmtenet is inmiddels aangelegd, in Zernike en Paddepoel. In de loop van 2020 breidt het warmtenet uit van Paddepoel naar Selwerd. Voor meer informatie: www.warmtestad.nl.

⁵ Leefbaarheid in Nederland (<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2019/08/16/leefbaarheid-in-nederland-2018>) en Veerkracht in corporatiebezit (<https://dkvwg750av2j6.cloudfront.net/m/16e458814e279f4a/original/Rapport-Veerkracht-van-het-corporatiebezit-RIGO-30-januari-2020.pdf>).

⁶ Kamerbrief 'Voortgang programma Leefbaarheid en Veiligheid', 31 maart 2020.

Komen het volgende overeen:

Deel 1. Ambitie, doel, aanpak en beoogde resultaten Regio Deal Groningen Noord

Artikel 1 – Ambitie

Groningen wil een inclusieve stad zijn waar iedereen tot zijn recht komt en op een gelijkwaardige manier kan deelnemen aan de samenleving: in het onderwijs, op de arbeidsmarkt en op de woningmarkt. Het bouwen aan een ongedeelde stad met gemengde wijken is hiervoor een belangrijke randvoorwaarde. De ongedeelde stad is gefundeerd op gemengde wijken: de concentratie van kwetsbare mensen is in balans met de draagkracht van de wijk, verkleint de kansenkloof tussen groepen, zorgt dat het cement van de samenleving intact blijft en versterkt eigen kracht en regie.

Met de Regio Deal Groningen Noord streven Partijen ernaar om de brede welvaart en algemene leefbaarheid in Groningen Noord over 10 jaar dichterbij het stedelijk gemiddelde te brengen.

Artikel 2 - Doel

In Groningen is integraal werken zeker niet nieuw. Groningen kent een geschiedenis van integrale wijkvernieuwing en gebiedsgericht werken en sinds twee jaar voert de Gemeente Groningen met regionale partners een gebiedsgericht wijkvernieuwingprogramma uit in vier wijken, waaronder de wijken Indische Buurt, De Hoogte en Selwerd. Om in Groningen Noord de gestelde doelen te behalen zijn thema overstijgende interventies nodig waar nu nog te vaak langs de separate lijnen van sectorale thema's als onderwijs, veiligheid en ondermijning, armoede en participatie, gezondheid, wonen, leefomgeving, klimaatadaptatie en verduurzaming wordt gewerkt. Afstemming en gedeelde kennis tussen het waarom, wat en hoe ontbreekt nog vaak, waardoor de beschreven integraliteit in de wijkaanpak onder druk blijft staan. Partijen willen daarom binnen deze Regio Deal bewuster werken aan de verbinding tussen sectoren enerzijds (horizontaal) en de verbinding tussen visie en project anderzijds (verticaal).

Partijen willen de impuls van de Regio Deal gebruiken om de interventies in de stadswijken in Groningen Noord te bundelen tot een hernieuwde Groninger aanpak. Een aanpak waarbinnen samen met maatschappelijke partners (zoals onderwijsinstellingen en woningcorporaties) en bewoners wordt gewerkt aan de belangrijkste gebiedsgerichte thema's, ieder vanuit en met behoud van eigen verantwoordelijkheid. Dit aan de hand van vier integrale actielijnen: drie inhoudelijke en één organisatorische gericht op ontwikkeling:

1. Maatschappelijk meedoen. Stimuleren van maatschappelijke activiteit en arbeidsparticipatie. Het bevorderen van talentontwikkeling, inkomen en het tegengaan van marginalisatie en eenzaamheid. Een woonomgeving die uitnodigt tot ontmoeting.
2. Prettig en veilig samenleven. Intensief werken aan sociale cohesie en vitale gemeenschappen, het tegengaan van ondermijning, zorgen voor voldoende en goede woningen en een aantrekkelijke en veilige leefomgeving.
3. Kansen voor kinderen. Combineren van beter onderwijs en onderwijshuisvesting, gezond en veilig opgroeien, sport en bewegen en talentontwikkeling.
4. Wijkontwikkeling versterken. Het opzetten van een Groninger wijkacademie. De wijkacademie vormt een impuls voor een nieuwe coalitie waarin bewoners, regionale partners (waaronder corporaties, maatschappelijke organisaties) en wijkontwikkelaars samen leren, inspireren en werken aan nieuwe vormen van interactie en daarmee de stedelijke ontwikkeling.

De keuze voor deze actielijnen is tot stand gekomen door de volgende criteria als meetlat te hanteren:

- Urgentie: de inzet binnen deze Regio Deal draagt aantoonbaar bij aan het verkleinen van de problematiek in Groningen Noord ten opzichte van het stedelijk gemiddelde. Uit de basismonitor van de gemeente Groningen blijkt nadrukkelijk dat de leefdomeinen

rondkomen, opgroeien, gezondheid, meedoen, samenleven en veiligheid in Groningen Noord achterblijven bij het stedelijk gemiddelde.

- **Impact:** de inzet sorteert een meerjarig en meetbaar effect. Door bijvoorbeeld in te zetten op kinderen, willen Partijen een negatieve spiraal doorbreken om intergenerationale problematiek te voorkomen.
- **Integraliteit:** de projecten en acties binnen de Regio Deal dragen bij aan integrale doelen. Bij alle actielijnen moet er meerwaarde van samenwerking tussen minimaal twee of meer sectorale thema's zijn om de gestelde doelen te behalen.
- **Tastbaar:** de aanpak kan concreet en tastbaar worden uitgevoerd. De doelgroep kinderen is eenvoudig af te bakenen en is daardoor herkenbaar en tastbaar voor bewoners en samenwerkingspartners. In de andere twee actielijnen worden specifieke straten, buurten of gebieden afgebakend waarbinnen de inzet van deze Regio Deal plaatsvindt, steeds passend bij het benodigde schaalniveau voor een doeltreffende uitvoering.
- **Kansrijk:** de projecten en acties binnen deze Regio Deal zijn kansrijk en verbindend met de lopende initiatieven in de stadswijken. Hardnekkige problemen of juist kansrijke ideeën die hieruit voortkomen, zijn herkenbaar en worden ervaren als gedeeld probleem. Dit is belangrijk om vertrouwen terug te winnen van bewoners. Een groot deel van Groningen Noord is eerder onderdeel geweest van wijkvernieuwing of geïntensiverde inzet. Omdat dit niet altijd voor bewoners zelf voelbare en waarneembare resultaten opleverde, hebben bewoners vaak weinig vertrouwen in instellingen en overheden.

Aan de hand van de vier actielijnen werken Partijen aan het dichterbij brengen van Groningen Noord naar het stedelijk gemiddelde. Hiervoor zijn indicatoren en streefdoelen opgesteld. Deze zijn indicatief geformuleerd en gebaseerd op de inzichten van nu.⁷ De bandbreedte in Groningen Noord is op onderdelen groot: de situatie wijkt in bepaalde buurten (Professorenbuurt, Tuinwijk) in positieve zin af van het gemiddelde van Groningen Noord. De 'scores' op de verschillende doelen onderbouwen de uiteindelijke ambitie. Als gevolg van de coronacrisis is een aantal maatschappelijke effecten nog onzeker. De kans dat het aantal investeringen afneemt en de werkloosheid oploopt is groot. De streefdoelen per actielijn die hier zijn geformuleerd zijn nog gebaseerd op een samenleving zonder corona.

Partijen stellen zich de volgende doelen⁸ in 2030, ten opzichte van het referentiejaar 2020:

Algemeen

- Het percentage bewoners dat zegt in een prettige buurt te wonen stijgt naar tenminste 90% (momenteel varieert dit tussen 75-99% tegen stedelijk gemiddeld 95%);
- Het percentage bewoners dat zegt dat de woonomgeving erop vooruit is gegaan in de afgelopen jaren neemt toe tot minimaal 25% (momenteel varieert dit tussen 11-37% tegen 22% stedelijk gemiddeld);
- Het aandeel bewoners dat zegt (zeer) tevreden te zijn over het eigen leven stijgt naar minimaal 80% (momenteel varieert dit aandeel tussen 77-88% tegen stedelijk gemiddelde 84%);
- Het percentage bewoners dat zegt zich (in de afgelopen 2 weken) gelukkig te hebben gevoeld stijgt naar minimaal 75% (varieert nu tussen 69-77% in Groningen Noord ten opzichte van 76% stedelijk gemiddelde).

---

⁷ Het uitgangspunt is dat gedurende de komende 10 jaar de buurten en wijken in Groningen Noord dichterbij het stedelijke gemiddelde worden gebracht. Het huidige referentiejaar is 2018; op basis van informatie over dit jaar (en eerder waar beschikbaar) zijn de ambities, opgaven en doelen geformuleerd. In 2020 wordt een volgende (nul)meting gedaan als aanvangsjaar van de periode waarbinnen het programma geïmplementeerd wordt en maatschappelijke impact moet gaan optreden. Dit vormt het ijkpunt in navolgende rapportages.

⁸ Voor de drie inhoudelijke actielijnen zijn SMART doelen opgesteld, voor de organisatorische actielijn 'wijkontwikkeling versterken' niet. Deze actielijn is namelijk ondersteunend aan de inhoudelijke actielijnen.

Actielijn 'Maatschappelijk meedoen'

- Het aandeel niet werkende werkzoekenden daalt minimaal tot 12% (momenteel ligt dit percentage in Groningen Noord tussen de 5-22%, tegen een stedelijk gemiddelde van 10%);
- Het aandeel van de huishoudens dat aangeeft moeite te hebben met rondkomen daalt minimaal tot 12% (momenteel varieert dit aandeel tussen 4-15%, tegen 7% stedelijk gemiddeld);
- De ervaren gezondheidsbelemmering bij dagelijkse werkzaamheden (bijv. school, werk, huishouden, sociale activiteiten) daalt tot minimaal het stedelijk gemiddelde van 29% (momenteel varieert dit in Groningen Noord tussen de 24-38%);
- Het percentage bewoners dat zegt (zeer) tevreden te zijn over de manier waarop hij of zij meedoet in de Groningse samenleving stijgt tot tenminste 75% (momenteel varieert dit tussen de 72-78% tegen een stedelijk gemiddelde van 78%);
- Het percentage bewoners dat zegt zich in de afgelopen 12 maanden (wel eens) actief te hebben ingezet voor de eigen woonbuurt neemt toe tot minimaal 25% (momenteel varieert dit aandeel tussen 19-31% ten opzichte van 28% stedelijk gemiddelde).

Actielijn 'Prettig en veilig samenleven'

- Het percentage bewoners dat zegt zich (wel eens) onveilig te voelen in eigen buurt daalt onder de 20% (momenteel ligt dit percentage tussen 9-30% tegen stedelijk gemiddeld 16%);
- Het aandeel bewoners dat zegt dat buurtgenoten op een prettige manier met elkaar omgaan stijgt naar minstens 75% (momenteel varieert dit aandeel tussen 58-89% ten opzichte van het stedelijk gemiddelde van 81%);
- Het gemiddelde overlastcijfer daalt onder de 3,5 (momenteel varieert dit cijfer in Groningen Noord tussen de 2,9-4,3 tegen een stedelijk gemiddelde van 2,8);⁹
- Het aandeel middenhuur/koop neemt toe naar boven de 50% (momenteel is het aandeel sociale huur gemiddeld in Groningen Noord 52%).

Actielijn 'Kansen voor kinderen'

- Het aandeel van kinderen opgroeiend in een minimagezin (een huishoudensinkomen tot 110%) neemt af naar minimaal 25% (momenteel varieert dit aandeel tussen 7-55% tegen een stedelijk gemiddelde van 15%);
- Het percentage jongeren zonder (matig) verhoogd risico op psychosociale problemen neemt toe naar tenminste 80% (momenteel varieert dit aandeel tussen 75-88% tegen een stedelijk gemiddelde van 85%);
- Het aandeel onder jongvolwassenen 18-27 jaar zonder startkwalificatie daalt naar minimaal 12% (momenteel varieert dit aandeel van 5-16% binnen Groningen-Noord tegen stedelijk gemiddelde 8%).

Artikel 3 – Inzet en aanpak

Partijen beogen een gecoördineerde beleidsmatige inzet om de beoogde resultaten van Regio Deal Groningen Noord te realiseren, waarbij de Regio uitvoering geeft aan de aanpak van de Regio Deal zoals uitgewerkt in dit artikel.

Artikel 3.1 – Algemene benadering

Elke actielijn heeft een specifieke aanpak. Deze wordt beschreven in de artikelen 3.3 t/m 3.6. Daarnaast spreken Partijen de volgende, algemene principes af voor vormgeving van deze Regio Deal:

- Partijen verbinden slim met wat al in gang is gezet en beginnen niet vanaf nul. Dit zodat synergie bereikt kan worden, zodat de som van de interventies (sociaal en fysiek) meer resultaat oplevert dan de losstaande interventies.

---

⁹ Des te hoger het cijfer, des te meer overlast. Het cijfer is een schaalscore o.b.v. 3 items, te weten: voorkomen overlast jongeren, voorkomen overlast door omwonenden, voorkomen geluidsoverlast.

- Partijen werken in co-creatie met bewoners, ondernemers en andere essentiële partners in het gebied. Professioneel vakmanschap wordt gecombineerd met ervaringsdeskundigheid.
- Partijen zorgen dat interventies met meer momentum ingezet kunnen worden. Rijk en Regio zoeken naar mogelijkheden om waar nodig eventuele barrières weg te nemen om te kunnen werken vanuit de bedoeling.
- Partijen rollen geen standaardaanpak uit voor heel Groningen Noord, maar kijken met precisie naar wat op een bepaalde plek werkt.
- Partijen hanteren een lerende aanpak. De dynamiek in de wijken is groot en de samenstelling divers. Dat betekent dat Regio en Rijk voor een wendbare en adaptieve aanpak kiezen. Doorgaan met wat werkt, stoppen met wat niet lukt.

Artikel 3.2 – Betrokkenheid partners

Partijen gaan voor meer dan wat zij met de normale inzet van de gemeente kunnen bereiken en voor duurzame, maatschappelijke coalities rond opgaven in de wijken. Het onderwijs, de politie, woningcorporaties en WIJ-Groningen ondersteunen de Regio Deal Groningen Noord. In een voortdurende dialoog worden de actielijnen concreet gemaakt. Dit betekent ook dat Partijen in deze Regio Deal geen limitatieve lijst projecten opnemen. Een deel van het programma wordt samen met de partners in Groningen Noord ingevuld: bewoners, maatschappelijke organisaties, onderwijsorganisaties, woningcorporaties, kennispartners en partners op de thema's verduurzaming, gezondheid en veiligheid.

Artikel 3.3 – Maatschappelijk meedoen

Om de noordelijke wijken in sociaal opzicht naar het Groningse gemiddelde te brengen, investeren Partijen in maatschappelijk meedoen. Zo werken Rijk en Regio aan een inclusieve stad. De inzet is om het inwoners makkelijk te maken een eerste stap te zetten naar opleiding en vrijwillig of betaald werk. Doel is om een vitale gemeenschap te creëren: een hecht weefsel tussen zowel verschillende voorzieningen - formeel én informeel – als kleinschalige activiteiten die samen zorgen voor de condities van participatie en meedoen. Wijkmanagement heeft hierin een belangrijke rol.

Door het verbeteren van de sociale en fysieke directe woonomgeving wordt gezorgd voor het verlagen van de drempel voor inwoners om contact te maken buiten de eigen woning, familie en beste vriendenkring. Centraal staat het realiseren van een omgeving die waardering en geborgenheid geeft en waar je 'toevallige ontmoetingen' hebt en publieke relaties kunnen ontstaan. Vertrekpunt hiervoor is een actuele sociale kaart van de wijken om de juiste interventies te kiezen en ondersteunen. Daar waar dat nodig is, wordt geïnvesteerd in fysieke maatregelen om de openbare ruimte meer te laten uitnodigen voor ontmoeting en gezond leven.

De wens is dat inwoners in een persoonlijke omgeving en zo laagdrempelig mogelijk contact kunnen maken met 'vertrouwde' mensen. Naast ingrepen in de openbare ruimte, wordt daarom geïnvesteerd in contact en steun van nabij en vertrouwden, het opheffen van sociaal isolement en het versterken in het geloof in eigen kunnen (grip op eigen leven). Maatschappelijk meedoen is ook participeren in de maatschappij. Dit draagt bij aan het vergroten van zingeving en trots. Daarom wordt binnen deze actielijn tot slot initiatieven gestimuleerd die het eenvoudiger maken om te (her-) intreden op de arbeidsmarkt (betaald of onbetaald). De gemeente Groningen koppelt dit tevens aan hun proef 'basisbaan'.¹⁰ Er wordt op dit thema gestreefd naar een dubbel effect: goed voor het individu én goed voor de buurt.¹¹

Artikel 3.4 – Prettig en veilig samenleven

In delen van de noordelijke wijken is sprake van concentratie van sociale problematiek op gebieden als armoede, schulden, opvoeding/jeugd en overlast. Het leven en ook het samenleven komt hierdoor onder druk te staan. Waar er sprake is van een hoge concentratie van

¹⁰ Vijftig Groningers met een grote afstand tot de arbeidsmarkt, zonder perspectief op een reguliere baan, komen in dienst van de gemeente. Het is een proef van drie jaar (2020-2023).

¹¹ In de literatuur wordt dit Asset Based Community Development genoemd.

(multi)probleem huishoudens is er een reële kans van een negatief effect op de veiligheid en de objectieve en subjectieve leefbaarheid. Ondernijning verzwakt het samenlevingssysteem verder en werkt ontwrichtend op economische en sociale structuren. Met deze Regio Deal willen Partijen deze neerwaartse spiraal doorbreken door te kiezen voor een straten- en netwerkaanpak die prettig en veilig samenleven mogelijk maakt. Met deze aanpak willen Regio en Rijk met meer precisie afgestemde activiteiten ontplooiën op die locaties waar het samenleven het meest onder druk staat.

Doel is door een gerichte, geïntegreerde benadering een versnelling teweeg te brengen in het oplossen van de meervoudige problematiek in een bepaald gebied of netwerk en dit ook zichtbaar te maken voor de omgeving. Goed voorbeeld doet goed volgen. Daarbij wordt de inzet van professionals én de lokale kracht van andere bewoners gebruikt. Enerzijds wordt de stress die de leefsituatie met zich meebrengt, gereduceerd en anderzijds het potentieel van bewoners gestimuleerd. Er wordt waar mogelijk gebruik gemaakt van aanwezige hulpbronnen in de omgeving (een buurthuis, peer-to-peer taallessen, een wijkbedrijf) én specifiek aanbod vanuit de gemeente (bv. toeleiding naar werk, koppelen van mensen met schulden en financiële problemen aan een lifecoach, etc.). Hierin wordt nauw samen gewerkt met de woningcorporaties en andere organisaties die in de wijken actief zijn.

Artikel 3.5 – Kansen voor Kinderen

Partijen willen dat kinderen die opgroeien in Groningen Noord dezelfde mogelijkheden en kansen krijgen als ieder ander kind. Met aandacht voor een veilige plek om te wonen en te leven, waar elk kind telt en ieders talent tot bloei kan komen. Er wordt meer tijd en energie gestoken in de nieuwe generatie en daarom wordt de aandacht gericht op een brede sociaal-emotionele, cognitieve en motorische ontwikkeling. De Regio zet hiervoor langjarig een samenwerking op met bewoners, ondernemers, het onderwijs en professionele ondersteuners. Er wordt voor gezorgd dat de kinderen goed (op) groeien. Binnen deze actielijn werken Rijk en Regio aan de ambitie om de ontwikkeling en kansen voor kinderen en jongeren van 0-27 jaar uit Groningen Noord dichterbij het stedelijk gemiddelde te brengen.

Hiervoor ontwikkelen Partijen een geïntegreerde aanpak voor Groningen Noord waarbinnen onderwijshuisvesting, het pedagogische klimaat, wijze van onderwijs, vrije tijd en wonen in een uitdagende, gezonde omgeving (letterlijk en figuurlijk) en in samenhang met ouders, kinderen en professionals opgepakt wordt. Dit door zorg te dragen voor een doorgaande ondersteuning tijdens alle levensfasen van een kind. Dit om te voorkomen dat de inzet voor een goede start later tenietgedaan wordt en dat preventieve maatregelen daadwerkelijk later vruchten afwerpen. Partijen onderscheiden hiervoor vijf levensfasen en bijbehorende accenten voor de inzet per levensfase: start (rondom het eerste jaar), peutertijd (1-3 jaar), basisschool (4-12 jaar), middelbare school (13-17 jaar) en studie/werk (18-27 jaar). Daarnaast wordt kruisbestuiving gestimuleerd. Rijk en Regio gaan op zoek naar sociale en fysieke initiatieven die integraal bijdragen aan de ontwikkeling van een kind.

Artikel 3.6 – Wijkontwikkeling versterken

De huidige uitdagingen in een sterk veranderde en diverse samenleving hebben een gezamenlijke deler: de wijkontwikkeling zal ook in de toekomst gewenst blijven. Daarvoor zijn, naast een goede inhoud en wijze van werken, sterke schouders van sterke wijkontwikkelaars nodig. Professionals en bewoners die kunnen sturen op nieuwe verbindingen, die in contact staan met de samenleving, die kansen van nu met hedendaagse middelen kunnen verzilveren, die meer samen aan het werk willen met partners dan zich laten leiden door verticale hiërarchie, die gedragen oplossingen willen die efficiënt zijn en een hoge kwaliteit kennen. Mensen die verbanden leggen en mede regie voeren over sociale cohesie, leefbaarheid, veiligheid, duurzaamheid, ruimtelijke kwaliteit, volkshuisvesting. En die oog hebben voor kwaliteit, communicatie en financiën, die dienstbaar zijn aan de samenleving en tegelijk besluitvormings- en politieke processen beheersen.

Daarnaast is de Regio voornemens om een wijkacademie op te zetten, voor een nieuwe generatie wijkontwikkelaars, afkomstig uit de Regio, instellingen en bewoners uit wijkinitiatieven. Waar talent geïnspireerd, gecoacht en ondersteund wordt. Deze academie geeft Gronings talent de gelegenheid zich sneller te ontwikkelen. Hierdoor krijgt de organisatiekracht voor de uitvoering van deze Regio Deal de benodigde impuls en wordt een platform georganiseerd waarbinnen gewerkt kan worden aan de lerende aanpak. Waar het gesprek kan worden aangegaan hoe tot nieuwe samenwerkingsverbanden te komen, en welke innovatie of aanpak er daadwerkelijk nodig is om de vraagstukken uit de wijken goed te kunnen beantwoorden. De monitoring van deze inzet geeft voeding voor dit gesprek en vormt een kompas voor het handelen. De reeds lopende samenwerking met het ministerie van BZK en de VNG in het samenwerkingsprogramma 'Democratie in actie' wordt verbonden aan de ontwikkeling van de Groningse wijkacademie.

Artikel 4 – Beoogde resultaten

Partijen beogen met de Regio Deal Groningen Noord de in dit artikel beoogde resultaten te realiseren.

Actielijn: Maatschappelijk meedoen

De aanpak kent drie samenhangende, elkaar versterkende interventies:

Het stimuleren van een toegankelijke directe woonomgeving

- Werken aan uitnodigende publieke ruimtes in Groningen Noord waar mensen samenkomen, van kleine informele ontmoetingsplekken (zoals Michi Noeki's¹²) tot een gezamenlijke herontwikkeling van een plein of route. Het ontwikkelen van initiatieven per wijk in de openbare ruimte of in gebouwen met bewoners (placemaking), liefst in co-creatie. Niet alleen de leefomgeving krijgt een impuls, maar ook het maatschappelijk meedoen wordt gestimuleerd.
- Ambitie is om doorgaande routes en verblijfsplekken in Groningen Noord verblijfsvriendelijk en klimaatadaptief in te richten, met meer groen en minder asfalt, om ontmoeting te stimuleren en buurten meer met elkaar te verbinden. Door middel van placetesting worden mogelijke interventies uitgeprobeerd, zodat bewoners kunnen ervaren hoe de openbare ruimte kan worden en om eigenaarschap vanuit de omliggende straten te krijgen. Hierdoor wordt samen verkend wat de kaders moeten zijn voor de integrale herinrichting van enkele verkeersaders (zoals Zonnelaan, Floresplein, Bedumerweg) die fysieke barrières vormen in Groningen Noord. Hiervoor wordt aansluiting gezocht bij de uitvoeringsagenda Klimaatbestendig Groningen.
- De openbare ruimte wordt gezonder ingericht en bewegen wordt gestimuleerd. Sport en samen bewegen bieden laagdrempelige mogelijkheden om mee te doen, gezonder te leven, naar buiten te gaan en zijn een mogelijke opstap richting vrijwilligerswerk. De rol van en toegang tot de sportclubs in de wijken van Groningen Noord wordt versterkt. Er wordt uitgezocht hoe bewegen ook buiten de hekken van het sportcomplex gestimuleerd kan worden en samen zo goed mogelijk invulling kan worden gegeven aan een beweegvriendelijke wijk. Deze aanpak wordt in samenwerking met sportverenigingen en andere partijen ontwikkeld. Met kennispartners intensificeert Regio onderzoek en innovatie op het gebied van gezond ouder worden in de wijk (Sunny Selwerd).

Het bevorderen van persoonlijk contact in de leefomgeving

- Anonimiteit in de wijken wordt tegengegaan, door het stimuleren van persoonlijke ontmoetingen. Hiervoor wordt het succesvolle project 'U & de Buurt' van bewonerscoöperatie Goeie Buurt gecontinueerd en uitgebreid naar andere delen van Groningen Noord. Een groep wijkbewoners gaat in gesprek met mede wijkbewoners. Zij doen dat doorlopend, van deur tot deur, per straat. De gesprekken worden gebruikt als aanjager voor ideeën en initiatieven. Deze worden samen met de straat concreet gemaakt

---

¹² Dit concept is ontwikkeld voor deze wijk vanuit de Who Cares prijsvraag van de Rijksbouwmeester. Dit zijn informele en laagdrempelige plekken voor ontmoeting, koffie, contact, informatie.

en leiden tot verbeteringen in de wijk. Het versterkt het contact tussen bewoners, gaat anonimiteit tegen en vergroot het meedoen in de wijk.

- Er wordt een wijkinloophuis gerealiseerd in de Indische Buurt of De Hoogte, waar formele en informele zorg aan elkaar worden verbonden. Een plek waar kwetsbare bewoners, voor wie het lastig is om alleen te leven en te wonen ondersteuning wordt geboden, door professionals en ervaringsdeskundigen uit de buurt. Voor de ontwikkeling van deze zorginnovatie maakt de Regio onder meer gebruik van het lectoraat Rehabilitatie van de Hanze Hogeschool.
- De komende twee jaar wordt extra ingezet op meer verbinding van ouderen met hun leefomgeving in Groningen Noord. Delen van Groningen Noord behoren tot de meest vergrijsde wijken van de stad. Met name onder ouderen die leven in (verborgen) armoede is sprake van veel eenzaamheid. Bij deze inspanning bestaat in het bijzonder aandacht voor betaalbare toegankelijkheid – denk hierbij aan de inzet van mobiele wijktaxi's – en het aantrekkelijk maken van de wijk voor ouderen. Hier ligt ook een link met de inzet op een toegankelijke woonomgeving.

Inzet op werk in de wijk

- De wijken in Groningen Noord worden sociaal-economisch versterkt door in te zetten op de (door)ontwikkeling van activeringscentra, buurtbedrijfjes, sociale ondernemingen, wijkbedrijven die vanuit talenten van bewoners toewerken naar buurtvoorzieningen, initiatieven die studenten en stadgers met elkaar verbinden. Steeds passend bij de ontwikkelingen in en behoefte van de wijk. Onderzocht wordt of de inzet van het project 'Simpel Switchen in de Participatieketen' en het programma 'Vakkundig aan het werk'¹³ een bijdrage kunnen leveren. Ook wordt het netwerk van ZZP'ers in de wijken verstevigd en ingezet op het potentieel van 'cultuurmakers' in de wijk.
- De gebiedsontwikkeling binnen de wijkvernieuwingen in Groningen Noord wordt gekoppeld aan social return verplichtingen. Hiervoor wordt onderzocht hoe de social return verplichtingen die aannemers hebben, zo effectief mogelijk kunnen worden ingevuld door kandidaten uit de buurt. Enerzijds richt deze aanpak zich op de opdrachtverstrekkers en -nemers, anderzijds op het organiseren van aanbod van kandidaten en begeleiding door de inzet van een wijktaentmakelaar/wijkschool.

Actielijn: Prettig en veilig samenleven

- Inrichting van lokale, multidisciplinaire teams per wijk (onder regie Gemeente Groningen, interdisciplinair samengesteld uit o.a. politie, WIJ-Groningen, corporaties, BOA's). Per straat of netwerk wordt er gekeken wat er nodig is. Het team is actief en zichtbaar aanwezig en aanspreekbaar in de buurt. Gewerkt wordt aan de hand van een brede analyse (aanwezige ondersteuningsvragen, uitkeringsgegevens, politiecijfers en leefbaarheidsonderzoeken). Het team voert regie over de samenhangende, passende mix van acties die ingezet worden. Het team heeft doorzettingsmacht en kan snel acties inzetten. Het palet aan interventies varieert van hulp en zorg, tot dwang en drang. Het gaat dan om:
  - armoedebestrijding, schuldhulpverlening, tegengaan van overlast, (huiselijk) geweld, opsporen en aanpakken van ondermijning, speciale aandacht voor doorgeleiding naar werk, inzet van Mobility Mentoring, etc.;
  - aanpak van de woningen zelf in samenwerking met de woningcorporaties: dat kan gaan om onderhoud, verduurzaming, sloop/nieuwbouw maar bijvoorbeeld ook de

---

¹³ Met het project 'Simpel Switchen in de Participatieketen' willen Divosa en het ministerie van SZW een beweging in gang zetten om overgangen in de participatieketen te versoepelen. Dan kan het gaan om inkomstenonzekerheid bij het aanvaarden van werk, of overgangen tussen dagbesteding, beschut werk, de banenafpraak en regulier werk. Het programma 'Vakkundig aan het werk' richt zich op doorontwikkeling van vakmanschap in de uitvoering bij gemeenten en UWV in de toeleiding naar werk en innovatie in de lokale praktijk.

- woningtoewijzing en het 'labelen' van corporatiewoningen om zo te grote concentratie van kwetsbare personen tegen te kunnen gaan;¹⁴
- de directe woonomgeving, waarbij in deze actielijn de veiligheid en het gebruik van pleintjes, speelvoorzieningen, parkjes, centraal staat in relatie tot overlast, criminele jongerengroepen, etc.¹⁵
  - Uitvoering City Deal 'Zicht op Ondernijning'. Er wordt in de City Deal samengewerkt met andere steden, CBS, J&V, FIN, BZK, Politie en het OM. Het doel van deze City Deal is om bij te dragen aan de preventieve aanpak van ondernijnde criminaliteit. De ambities daarbij zijn om inzicht te verkrijgen in lokale en regionale patronen binnen georganiseerde ondernijnde criminaliteit, gelegenheidsstructuren en kwetsbare sectoren en branches te herkennen en een (gebrek aan) maatschappelijke weerbaarheid onderkennen. Met BZK en de VU Amsterdam wordt onderzoek gedaan naar wijken en weerbaarheid;
  - Om prettig en veilig samen te leven is een goede, betaalbare woning een randvoorwaarde. In een aantal delen van Groningen Noord werkt de Regio, samen met bijvoorbeeld woningcorporaties en ontwikkelaars, aan meer diversiteit in wonen: sociale huur, middenhuur en koop. Dit binnen Selwerd, de Indische Buurt, De Hoogte en (op kleinere schaal) Vinkhuizen als onderdeel van de wijkvernieuwingsplannen:
    - In Selwerd wordt geïnvesteerd in brede zin in de vernieuwing van de wijk. Hier wordt gewerkt aan de kwaliteit van de openbare ruimte: vergroend, klimaatadaptief en omarmd door bewoners. Samen met corporaties concretiseert de Regio de plannen voor de sloop en nieuwbouw van zo'n 700 woningen en wordt gestart met 90 nieuwbouwwoningen rondom het winkelcentrum. Selwerd wordt samen met Paddepoel aardgasvrij (pilot BZK).
    - In de Indische Buurt en De Hoogte wordt de sociale structuur in de wijk versterkt, wordt een stevige groenstructuur langs het spoor gerealiseerd en onderzocht hoe de Bedumerweg groener en aantrekkelijker kan. Daarnaast wordt ingezet op het differentiëren van het eenzijdige aanbod in De Hoogte: momenteel is daar meer dan 70 procent van de woningvoorraad sociale huur. De inzet is om de vernieuwingsopgave met de woningcorporaties te versnellen en te onderzoeken of de toevoeging van een wooncoöperatie met bewoners een passend instrument zou kunnen zijn.
    - In Vinkhuizen wordt gestart, als opmaat naar integrale wijkvernieuwing, met 'Vinkhuizen laat niet los'.
  - Bij maatschappelijk meedoen en prettig samenleven hoort een aantrekkelijk en veilig winkelcentrum. In Paddepoel wordt geïnvesteerd in het nog aantrekkelijker, vriendelijker en (verkeers)veiliger maken van de openbare ruimte om het winkelcentrum heen, in samenhang met investeringen in het winkelcentrum. Dit in verbinding met het uitnodigend inrichten van de publieke ruimtes door middel van placemaking.

Actielijn: Kansen voor kinderen

- Uitvoering gezamenlijke Gelijke Kansen Alliantie¹⁶, die op 27 juni 2019 met minister Slob is ondertekend, gericht op onder andere taalontwikkeling, ouderbetrokkenheid, doorlopende leerlijnen en de ontwikkeling naar integrale kindcentra. De regiocoördinator Gelijke Kansen Alliantie wordt betrokken bij de ontwikkeling 'vensterschool 3.0' en bij de toeleiding naar Vroeg- en Voorschoolse Educatie en sport- en beweegaanbod.
- Realisatie van drie nieuwe schoollocaties in Groningen Noord (IKC Borgmanschool, De Kleine Wereld en Bisschop Bekkersschool). Deze nieuwe scholen bieden niet enkel huisvesting voor het onderwijs, maar ook de omliggende openbare ruimte, het naschools aanbod, etc. wordt samenhangend met de wijk ontwikkeld: een 'vensterschool 3.0'. Het huisvestingsvraagstuk biedt de ideale impuls om samen een nieuwe schoolvorm te

¹⁴ Indien regelgeving vanuit het Rijk dit niet toestaat, brengen Partijen dit in deze Regio Deal in als experiment binnen Passend Toewijzen.

¹⁵ Binnen deze actielijn richten Partijen zich op de fysieke leefomgeving in relatie tot veiligheid en overlast. Binnen de actielijn 'maatschappelijk meedoen' is de inzet op de verbetering van de fysieke leefomgeving gericht op het faciliteren van ontmoeting. Beide interventies hebben dus een andere insteek en zijn complementair.

¹⁶ <https://www.gelijke-kansen.nl/gemeenten/groningen>

ontwikkelen, waarbij een nog hechtere verbinding met de wijk ontstaat. Ambitie is om samen met het onderwijs en de bewoners van de wijk in te zetten op:

- het verminderen van onderwijssegregatie;
  - het versterken van sociale cohesie door middel van activering en participatie;
  - waar mogelijk een integraal aanbod van kinderopvang, sport, cultuur, welzijn en zorg;
  - de tweedelijnszorg terugdringen, door extra inzet op preventie;
  - het voorkomen én terugdringen van schooluitval.
- Op twee tot vier onderwijslocaties in Groningen Noord wordt meer tijd en energie gestoken in de nieuwe generatie en daarom aandacht gericht op een brede sociaal-emotionele, cognitieve en motorische ontwikkeling. Dat wordt gedaan door in en rond de schooltijden meer werk te maken van bewegen, rekenen, taal, gezonde voeding, natuureducatie, wetenschap & techniek, cultuur, sociaal-emotionele ontwikkeling en beroepsleven: de verlengde schooldag. Uit onderzoek blijkt dat vooral leerlingen uit gezinnen met een lage sociaaleconomische status baat hebben bij een verlengde schooldag: er is een positief effect op de leerprestaties. En programma's die zich richten op persoonlijke en sociale ontwikkeling dragen daarbovenop bij aan een positief zelfbeeld, een betere band met school, minder probleemgedrag, minder drugsgebruik en positievere interacties met anderen. Er wordt onderzocht of gebruik kan worden gemaakt van de Subsidieregeling inhaal- en ondersteuningsprogramma's onderwijs 2020-2021 voor leerlingen met onderwijsachterstanden.
  - In Groningen kunnen alle kinderen die dat nodig hebben twee dagen in de week een Voor- en Vroegschools Educatie programma volgen op de kinderopvang, zodat ze bij de start van de basisschool niet met een achterstand beginnen. Ook is er een uitgebreid sport- en beweegaanbod in de wijken voor kinderen. Toch maken veel ouders in Groningen Noord hier geen gebruik van. Partijen ontwikkelen een experiment met maatschappelijke partners in de wijken van Groningen Noord om de toeleiding naar het bestaande aanbod te vergroten.
  - Voor de ontwikkeling van kansen voor kinderen is meer nodig dan een goed en integraal onderwijsaanbod. Ook een goede thuisomgeving waar het prettig opgroeien is draagt hier aan bij. Daarom wordt ingezet op de aanpak van multigenerationele armoede binnen gezinnen. Dit is een hardnekkig probleem voor een relatief groot aandeel van de bewoners van Groningen Noord. In de wijk Beijum (Groningen) zijn diverse innovatieve instrumenten ontwikkeld om armoede te doorbreken (pilot vernieuwde aanpak armoede 'Kansrijk Oost'), gericht op werk en inkomen. In Groningen Noord wordt voortgebouwd op de resultaten van de aanpak in Beijum en er wordt ingezet wat daar aantoonbaar werkt en impact heeft. Daarnaast wordt het initiatief 'de Schuldenvrije Wijk' in De Hoogte omarmd. Honderd gezinnen gaan zichzelf met ondersteuning van dit initiatief schuldenvrij maken en een nieuw perspectief voor zichzelf creëren.
  - Ontwikkelen van een kindvriendelijke openbare ruimte en het veiliger inrichten van fietsroutes naar scholen. Met name naar Vinkhuizen, Paddepoel en Zernike. Hierbij worden de mogelijkheden en kansen van het (nog vast te stellen) nieuwe verkeerscirculatieplan betrokken. Ook wordt een Leidraad voor een kindvriendelijke openbare ruimte ontwikkeld.
  - In Groningen Noord zijn veel succesvolle initiatieven gericht op kinderen ontwikkeld door bewoners. De focus op kinderen zorgt voor verbinding en blijkt een sleutel voor een duurzame samenwerking tussen professionals en bewoners. Vanuit de Regio Deal worden wijkinitiatieven ondersteund die aantoonbaar bijdragen om de ontwikkeling en kansen voor kinderen en jongeren van 0-27 jaar uit Groningen Noord dichterbij het stedelijk gemiddelde te brengen. De focus hiervoor ligt in de Indische Buurt en De Hoogte, in aansluiting op het wijkvernieuwingsplan. Daar waar mogelijk wordt de verbinding gezocht met de lokale coalitie van het programma Kansrijke Start.¹⁷

---

¹⁷ Eind 2018 presenteerde de minister van Volksgezondheid Welzijn en Sport (VWS) het landelijke Actieplan Kansrijke Start. Dit plan onderbouwt de preventieve waarde van een kansrijke start en het belang van de eerste 1000 dagen in het leven van een kind voor een gezonde groei en ontwikkeling. Kansrijke Start

- Kwetsbare jongeren wordt een alternatief voor de criminaliteit geboden en de gelegenheid om te kiezen voor een positieve toekomst. Hiervoor wordt samengewerkt met het basisonderwijs en wordt de Gelijke Kansen Alliantie benut. Ook wordt de verbinding met de aanpak voor vroegtijdig schoolverlaten gezocht en het initiatief de 'School Als Wijk'¹⁸ op de MBO scholen in Groningen. Hierdoor wordt voorkomen dat criminele netwerken zich versterken via problematische jeugdgroepen en worden jongeren niet ingezet bij ondermijnende criminaliteit. Het repressief aanpakken van buurtkoningen is daar een essentieel onderdeel van. Zij hebben een grote aantrekkingskracht op kwetsbare jongeren, die zich kunnen ontwikkelen tot 'hulpjes' en doorgroeiers. De aanpak van deze buurtkoningen is onderdeel van de straten- en netwerkaanpak uit actielijn 'prettig en veilig samenleven'.

Actielijn: Wijkontwikkeling versterken

- De opzet van een Groningse Wijkacademie. Met deze academie wil de Regio langjarig vanuit een gemeenschappelijk ideaal werken aan de capaciteit om deel te nemen en bij te dragen aan het transformeren van wijk en het creëren van breed perspectief voor bewoners. De Groningse wijkacademie biedt een trainings- en ontwikkelprogramma ter ondersteuning van de wijkontwikkeling. Aanbod bestaat onder andere uit:
  - Leergang integrale wijkontwikkeling, met deelnemers afkomstig uit overheid, instellingen en de wijken. Bestaat uit 1:1 buddysysteem, uitwisseling met andere steden/excursies, inspiratiebijeenkomsten en intervisiegroepen. Binnen deze leergang wordt aandacht gegeven aan twee thema's: werken aan de inhoud en werken aan je eigen persoonlijke ontwikkeling.
  - Trainingsprogramma ondermijning voor wijkprofessionals in Groningen Noord. Medewerkers met burgercontacten worden opgeleid/getraind om signalen van ondermijnende criminaliteit te herkennen en wat ze daarmee kunnen doen. Hiervoor wordt contact gelegd met bijvoorbeeld Divosa.¹⁹
  - Trainingsprogramma multidisciplinaire teams stratenaanpak. De straten- en netwerkaanpak vraagt een andere werkwijze tussen wijkprofessionals. Bestaat uit uitwisseling met andere steden, inzet expertise Rijksoverheid, intervisiegroepen. Waar nodig wordt de kennis van het CCV en JenV betrokken.
- Inzet op het benutten van talent en denkkracht uit de wijken ('de sterke schouders' binnen Groningen Noord). Bewoners worden gevraagd om mee te denken over aanpak en instrumentarium voor bredere gebiedsontwikkeling (o.a. inzet gebieds/wijkfondsen, ontwikkeling wijkbedrijven). Hierin wordt samengewerkt met partners zoals Wijkbedrijf Selwerd en buurtcoöperatie Goeie Buurt .
- Om de geleerde lessen uit deze Regio Deal en breder binnen de wijkvernieuwing te delen met andere steden en gemeenten, wordt ingezet op een Groninger artikelenreeks over wijkontwikkeling, opvattingen en leerervaringen. Schrijvers worden ondersteund.
- Inzet op een langjarige evaluatie- en onderzoeksmethode, aansluitend op de Basismonitor Groningen. Hierdoor worden de interventies gemeten, gemonitord en bijgestuurd waar nodig.

Groningen is gebaseerd op drie pijlers: preventie (voor de zwangerschap), vroegsignalering (tijdens de zwangerschap) en zorg en ondersteuning (na de geboorte).

¹⁸ Het doel van School Als Wijk is om op een laagdrempelige manier problematiek bij jeugd voortijdig te signaleren en door te verwijzen naar de juiste hulpverlenende instantie in de regio van herkomst. Door deze aanpak kunnen problemen niet verder ontwikkelen bij de jongeren en wordt de jongere direct geholpen.

¹⁹ Divosa biedt trainingen aan voor professionals in het sociale domein (leraren, loketmedewerkers, jongerenwerkers etc.) onder andere om signalen van ondermijning te herkennen en om te leren omgaan met mensen die zijn afgegliden naar de criminaliteit.

Deel 2. Inzet middelen Regio Envelop voor uitvoering Regio Deal Groningen Noord

Artikel 5 – Uitgangspunten

1. Partijen beogen een gecoördineerde beleidsmatige inzet van hun gezamenlijke financiële middelen op basis van de afspraken in deze Regio Deal Groningen Noord. De Regio geeft met die middelen uitvoering aan de Regio Deal Groningen Noord zoals het initiëren en/of realiseren van programma's en projecten en andere uitvoeringsactiviteiten in het kader van de ambitie, het doel, de beoogde resultaten en de aanpak van de Regio Deal Groningen Noord zoals bedoeld in artikelen 1 tot en met 4. Op deze wijze zetten Partijen zich in om de regionale opgave van (de) regio Groningen Noord te realiseren.

2. LNV reserveert maximaal € 15 mln. inclusief eventueel verschuldigde BTW vanuit de Regio Envelop als rijksbijdrage voor uitvoeringsactiviteiten als bedoeld in het eerste lid volgens de in de onderstaande tabel opgenomen onderverdeling:

Uitvoeringsactiviteiten	Bedrag
Actielijn Maatschappelijk meedoen	€ 5,0 mln.
Actielijn Prettig en veilig samenleven	€ 4,2 mln.
Actielijn Kansen voor Kinderen	€ 4,4 mln.
Actielijn Wijkontwikkeling versterken	€ 0,9 mln.
Uitvoeringskosten (VAT)	€ 0,5 mln.
Rijksbijdrage totaal maximaal	€ 15,0 mln.

3. De (publieke) regiopartners reserveren een bedrag van in totaal € 15 mln. aan regionale publieke cofinanciering voor uitvoeringsactiviteiten als bedoeld in het eerste lid volgens de in de onderstaande tabel opgenomen onderverdeling:

Uitvoeringsactiviteiten	Bedrag
Actielijn Maatschappelijk meedoen	€ 4,3 mln.
Actielijn Prettig en veilig samenleven	€ 3,7 mln.
Actielijn Kansen voor Kinderen	€ 7,0 mln.
Actielijn Wijkontwikkeling versterken	€ 0,0 mln.
Uitvoeringskosten (VAT)	€ 0,0 mln.
Regionale publieke cofinanciering totaal	€ 15,0 mln.

4. De verdeling opgenomen in de tabel in het tweede lid geldt als uitgangspunt. Partijen zijn zich ervan bewust dat gedurende de looptijd van de Regio Deal omstandigheden en/of prioriteiten kunnen wijzigen. Partijen kunnen, na bespreking in het Rijk-Regio-overleg zoals bedoeld in artikel 8, eerste lid, een gewijzigde verdeling afspreken. Op deze wijziging van Regio Deal Groningen Noord is artikel 12, derde lid, van toepassing.

Artikel 6 - Regiokassier

Partijen spreken af dat in het kader van de uitvoeringsactiviteiten van de Regio Deal Groningen Noord de Gemeente Groningen de rol zal vervullen van regiokassier.

3. Governance uitvoering Regio Deal Groningen Noord

Artikel 7 - Rijk-Regio-overleg

1. Periodiek treden Partijen in overleg over de onderlinge samenwerking in het kader van de Regio Deal Groningen Noord en met andere publieke en/of private samenwerkingspartners. Dit Rijk-Regio-overleg zorgt voor de coördinatie van de inzet van Partijen in het kader van de uitvoering

van Regio Deal Groningen Noord, de daarbij behorende uitwisseling van informatie en voor het bespreken van de voortgang, inclusief de in artikel 8 bedoelde monitoring.

2. Het Rijk-Regio-overleg vergadert tenminste eenmaal per jaar, uiterlijk in de maand september, ten behoeve van de bespreking van de in artikel 8, tweede lid, bedoelde jaarlijkse voortgangsrapportage Regio Deal Groningen Noord.

3. Het Rijk-Regio-overleg formuleert en bewaakt de kaders waarbinnen de uitvoering van de Regio Deal Groningen Noord plaatsvindt.

4. Het in het eerste lid bedoelde Rijk-Regio-overleg bestaat uit de volgende vertegenwoordigers:

- a. vanuit de ministeries van het Rijk:
  - i. Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit;
  - ii. Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties;
  - iii. Onderwijs, Cultuur en Wetenschap;
  - iv. Sociale Zaken en Werkgelegenheid;
  - v. Volksgezondheid, Welzijn en Sport;
  - vi. Justitie en Veiligheid;
  - vii. Economische Zaken en Klimaat.

- b. vanuit de Regio:
  - i. Gemeente Groningen.

5. Het Rijk-Regio-overleg voorziet in zijn eigen werkwijze. Voor de uitvoering van de Regio Deal Groningen Noord maakt het Rijk-Regio overleg hiertoe nadere werkafspraken en legt deze vast. LNV voert het secretariaat van het overleg.

4. Monitoring, evaluatie en communicatie Regio Deal

Artikel 8 – Monitoring en evaluatie

1. Monitoring van de uitvoering van de Regio Deal Groningen Noord als geheel vindt plaats op twee niveaus:

- a. op het niveau van de concrete initiatieven en projecten;
- b. op het niveau van de in artikel 4 genoemde beoogde resultaten en beleidsindicatoren.

2. De Gemeente Groningen gebruikt de Basismonitor Groningen om de resultaten van de Regio Deal te monitoren, en gebruikt hiervoor het referentiejaar 2020 als nulmeting. De Basismonitor biedt inzicht in tal van indicatoren uit verschillende beleidsrelevante thema's (Stand van Groningen) en presenteert deze tevens in samenhang op een gebiedsgerichte wijze (Kompas van Groningen). Twee omsluitende kwalitatieve begrippen, de kwaliteit van de leefomgeving en de kwaliteit van leven, vormen hierbij het fundament. Conceptueel sluit de monitor dan ook goed aan bij enkele landelijke 'standaarden', zoals de Leefbaarometer van het RIGO et al. en de Sociale Staat van Nederland van het SCP. De genoemde indicatoren in artikel 1.4 vormen slechts een selectie uit de brede set binnen deze monitor. De Basismonitor is als online-applicatie toegankelijk gesteld voor iedere geïnteresseerde en biedt daarmee tevens op een eenduidige, transparante wijze inzicht over hoe het gaat met de buurten, wijken en dorpen van de gemeente en haar inwoners - en welke ontwikkelingen hierbij zichtbaar zijn. Daarnaast biedt het instrument ruimte voor aanvullende, op maat gemaakte rapportages, hetgeen ook wordt toegepast in het kader van deze Regio Deal.

3. Gemeente Groningen stelt éénmaal per jaar een voortgangsrapportage op over het daarvoor voorafgaande jaar. Hierin wordt melding gemaakt van:

- a. de voortgang van de uitvoering van de Regio Deal Groningen Noord aan de hand van de in artikel 2 genoemde actielijnen;
- b. de behaalde resultaten aan de hand van de in artikel 4 genoemde beoogde resultaten;
- c. de voortgang van de uitvoering van de Regio Deal Groningen Noord aan de hand van de meerjarige projectenplanning.

4. De jaarlijkse voortgangsrapportage wordt (in concept) voor 15 juli van ieder jaar overgelegd aan het Rijk-Regio-overleg.

5. De Regio kan met de jaarlijkse voortgangsrapportage de betrokken gemeenteraad informeren. LNV gebruikt de jaarlijkse voortgangsrapportage als input voor de periodieke voortgangsrapportage van alle Regio Deals voor de Tweede Kamer van de Staten-Generaal.
6. De Gemeente Groningen evalueert de uitvoering en werking van de Regio Deal Groningen Noord binnen acht maanden na afronding van deze Regio Deal en maakt daarvan een eindevaluatie op conform de in het tweede lid onder a tot en met c genoemde onderdelen. Gemeente Groningen legt de eindevaluatie uiterlijk 15 september 2024 voor aan het Rijk-Regio-overleg.
7. Ten behoeve van de evaluatie van de Regio Portefeuille voert het Planbureau voor de Leefomgeving een lerende evaluatie uit. De Regio neemt hieraan deel.

Artikel 9 – Communicatie

1. Partijen communiceren eensluidend over de Regio Deal Groningen Noord. Hiertoe wordt gewerkt met een kernboodschap. De kernboodschap is: 'Regio Deal Groningen Noord geeft een impuls aan een samenhangend programma voor langjarige ontwikkeling van de noordelijke Groningse stadswijken. Een Groninger aanpak die mensen verbindt en waarin we samen met bewoners en onze maatschappelijke partners werken aan het verkleinen van de sociaaleconomische achterstand van deze wijken.'
2. De communicatie over de Regio Deal Groningen Noord verloopt primair vanuit de regio door de Regio, via de Gemeente Groningen. Het Rijk draagt de kernboodschap ook uit via zijn eigen kanalen.
3. Er wordt een gezamenlijk communicatieplan besproken en nader afgesproken door het in artikel 7 bedoelde Rijk-Regio-overleg.
4. De Regio zal bij projecten die deel uitmaken van de uitvoering van de Regio Deal Groningen Noord vragen om in de communicatie over die projecten kenbaar te maken dat het project mede mogelijk is gemaakt in het kader van de Regio Deal Groningen Noord.

5. Slotbepalingen

Artikel 10 - Uitvoering in overeenstemming met Unierecht

De afspraken van deze Regio Deal worden in overeenstemming met het recht van de Europese Unie uitgevoerd in het bijzonder voor zover de afspraken vallen onder de werking van de Europese regels met betrekking tot aanbesteding, mededinging, staatssteun en technische normen en voorschriften.

Artikel 11 - Gegevenswisseling

1. De in het kader van (de uitvoering van) deze Regio Deal uitgewisselde dan wel uit te wisselen informatie is in beginsel openbaar. Indien een Partij verzoekt om geheimhouding zullen de overige Partijen deze informatie in beginsel geheim houden en deze geheel noch gedeeltelijk aan enige derde bekendmaken, behoudens voor zover een verplichting tot openbaarmaking voortvloeit uit de wet, een rechterlijke uitspraak of deze Regio Deal.
2. Partijen dragen er zorg voor dat concurrentiegevoelige en/of privacy gevoelige informatie uitsluitend wordt gedeeld voor zover dit in overeenstemming is met de relevante internationale, Europese en nationale wettelijke kaders. Zij kunnen hiertoe nadere afspraken vastleggen.

Artikel 12 - Wijzigingen

1. Elke Partij kan schriftelijk verzoeken deze Regio Deal te wijzigen. De wijziging behoeft de instemming van alle Partijen.
2. Partijen treden in overleg binnen 6 weken nadat een Partij het verzoek heeft kenbaar gemaakt aan het programmteam Regio Portefeuille LNV. Het programmteam Regio Portefeuille LNV informeert de overige Partijen over de voorgestelde wijziging en vraagt hen om instemming.
3. Nadat alle Partijen aan het programmteam Regio Portefeuille LNV kenbaar hebben gemaakt in te stemmen met het verzoek tot wijziging wordt de wijziging en de verklaringen tot instemming als bijlage aan deze Regio Deal gehecht.

Artikel 13 - Opzegging

1. Elke Partij kan de Regio Deal Groningen Noord met inachtneming van een opzegtermijn van 3 maanden schriftelijk opzeggen, indien een zodanige verandering van omstandigheden is opgetreden dat deze Regio Deal billijkheidshalve op korte termijn behoort te eindigen. De opzegging moet de verandering in omstandigheden vermelden.
2. Wanneer een Partij deze Regio Deal opzegt, blijft de deal voor de overige Partijen in stand voor zover de inhoud en de strekking ervan zich daartegen niet verzetten.
3. Ingeval van beëindiging van de Regio Deal Groningen Noord krachtens opzegging is geen van de Partijen jegens een andere Partij schadeplichtig.

Artikel 14 - Toetreding nieuwe partijen

1. In overeenstemming met alle Partijen kunnen anderen tijdens de looptijd van de Regio Deal Groningen Noord als nieuwe partijen toetreden tot deze deal.
2. Het schriftelijke verzoek tot toetreding met daarbij de concrete bijdrage aan de Regio Deal Groningen Noord wordt gericht aan het programmteam Regio Portefeuille LNV. Het programmteam informeert Partijen en vraagt hen om instemming.
3. Zodra alle Partijen aan het programmteam Regio Portefeuille LNV kenbaar hebben gemaakt in te stemmen met het verzoek tot toetreding, ontvangt de toetredende partij de status van Partij van de Regio Deal Groningen Noord en gelden voor die partij de voor haar uit de deal voortvloeiende rechten en verplichtingen.
4. Het verzoek tot toetreding en de verklaringen tot instemming worden als bijlagen aan de Regio Deal Groningen Noord gehecht.

Artikel 15 – Nakoming

Partijen komen overeen dat de nakoming van de afspraken in de Regio Deal Groningen Noord niet in rechte afdwingbaar is.

Artikel 16 - Counterparts

De Regio Deal Groningen Noord kan worden ondertekend door Partijen in verschillende exemplaren, die samengevoegd hetzelfde rechtsgevolg hebben alsof deze Regio Deal is ondertekend door alle Partijen in één exemplaar.

Artikel 17 - Citeertitel

Deze Regio Deal kan worden aangehaald als Regio Deal Groningen Noord.

Artikel 18 – Inwerkingtreding en looptijd

Deze Regio Deal treedt in werking met ingang van de dag na ondertekening door alle Partijen en eindigt op XX maand 20XX.

Artikel 19 - Openbaarmaking

1. Deze Regio Deal zal net als andere Regio Deals openbaar worden gemaakt door publicatie in de Staatscourant, waardoor anderen kennis kunnen nemen van de Regio Deals.
2. LNV rapporteert over de Regio Portefeuille, alsmede de hieruit voortvloeiende Regio Deals naar de Tweede Kamer van de Staten-Generaal.

Aldus overeengekomen en in tweevoud ondertekend,

* handtekeningenpagina's [8] volgen*

Regio Deal Groningen Noord

Plaats: Den Haag

Datum:

De minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit,

Carola Schouten

Regio Deal Groningen Noord

Plaats: Den Haag

Datum:

De minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

Mevrouw drs. K.H. Ollongren

Regio Deal Groningen Noord

Plaats: Den Haag

Datum:

De minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport,

De heer Hugo de Jonge

Regio Deal Groningen Noord

Plaats: Den Haag

Datum:

De minister voor Basis- en Voortgezet Onderwijs en Media

De heer drs. A. Slob

Regio Deal Groningen Noord

Plaats: Den Haag

Datum:

De minister van Justitie en Veiligheid

De heer drs. Ferdinand Grapperhaus

Regio Deal Groningen Noord

Plaats: Den Haag

Datum:

De staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport,

De heer Paul Blokhuis

Regio Deal Groningen Noord

Plaats: Den Haag

Datum:

de staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid

Tamara van Ark

Regio Deal Groningen Noord

Plaats: Groningen

Datum:

Het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Groningen, namens deze:

De heer Koen Schuiling (burgemeester)